پشکا دووێ

بەکر بەگێ ئەرزی

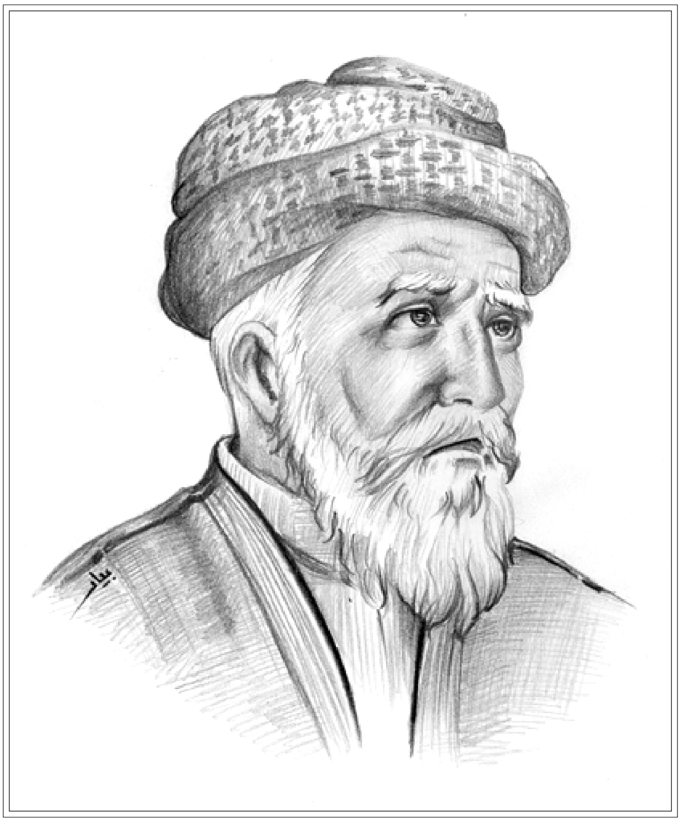

* برا ئێكێ
ژیانا وی
* برا دووێ
هۆزانا وی
* برا سیێ
هوزانێت وی

بڕا ئێکێ

ژیانا وی

* ناڤێ وی
* بوونا وی
* کەسایەتی یا وی
* ژیانا وی یا رەوشەنبیری
  ١ـ یا زانستی
  ٢ـ یا هۆنەری
* سەرهاتی یێت وی
* مرنا وی

بەکر بەگێ ئەرزی

ناڤێ وی

ناڤێ وی بەکر بەگێ کورێ میر بەهدۆر بەگێ (دووێ)، کورێ میر شالی بەگێ کورێ میر ئەحمەد بەگێ کورێ بەهدۆر بەگێ (ئێکێ) کورێ میر مەحموود بەگێ کورێ سولتان حەسەن بەگێ کورێ میرسەیفەددین بەگێ کورێ میر محەمەد بەگێ کورێ میر بەهائدین بەگێ (ئێکێ)یە، یێ کو دگەهیتە میر موبارزەدین (کەک). ب ناڤێ کەلا ئەرزێ هاتی یە ل سەرانسەری کوردستانێ هاتی یە نیاسین.

بوونا وی

بەکر بەگێ ئەرزی، ل کەلا ئەرزێ، یێ هاتی یە سەر دنیایێ، بەلێ دیرۆکا ژ دایکبوونا وی نەهاتی یە زانین و ب دورستی نە هاتی یە دیار کرن، کا ل کیژ سالێ ژ دایکبوویە، ئەنوەر مایی دپەرتۆکا خۆیا دیرۆکی دا[1] دبێژیت: یێ ل سالا (١١٧٩ک/١٧٦٧ز) هاتی یە سەر دنیایێ، بێی کو بەحسێ ژێدەرێ ڤێ دیرۆکێ بکەت، یان ب رێبازەکا زانستی وێ چەندێ ب سەلمینیت، لەورا ناکەڤیتە چارچووڤێ باوەری یێ ژبەر کو بەکر بەگ د «بەیتا سەیرانێ» دا، کو لدویڤ دیتنا من یەکەمین هەلبەستەتە وی ڤەهاندی، دیرۆکا نڤیسینا وێ ب (حساب الجمل) دیار دکەت، دبێژیت:

ڤەگەریاڤە چەک ئەییسی
(بێ وکافا) وەسفەت بهیسی
من گرت و بۆ خۆ نڤیسی
هێژ کەسێ نەدیتی ب چاڤ
ژبەر حسێبا ئەبجەدێ
(عەین و غەین وفێ ئو کاف)

(١) الاكراد في بهدينان، بپ ٢٠٦.

لدویڤ (حساب الجمل) (عەین و غەین وفێ ئو کاف) دبیتە (١١٧٠ک) بەرابەری (١٧٥٦ز).ژ ڤێ چەندێ و زێدەباری کو نەخری یێ بابێ خۆ بوویە، دیار دبیت کو ژ دایکبوونا وی ل نیڤا چەرخێ (دوازدێ کۆچی/ هەژدێ زایینی) بوویە.

ژیانا وی

بەکر بەگێ ل ناڤ مالەکا مەزن و ديندار چاڤێت خۆ ل دنیایێ ڤەکرن، بابێ وی هەر ژ بچویکاتی یا وی ل قوتابخانا ئەرزێ دانا بەر خواندنێ، لدویڤ گوتنێت ئەرزێ یێت کەڤن، هەر ژ بچویکاتی یێ نیشانێت زیرەکاتی یێ لێ دیار بوون، دەمێ کو ژێ وی بوویە نێزیکی (پازدە) سالی یێ دەست ب لێکئینانا پەیڤا کر و هەولددا هۆزانا بریسیت، دگەل هندێ ژی گەلەک یێ مژیلی کارسازی یێ بوو، هەردەم هزر د چێکرنا تشتا دا دکر ویێ پێڤە مژیل بوو، بەلێ مخابن ژیاننامەا وی ب دورستی نەگەهشتی یە مە، ژبلی چەند سەرهاتیەکێت کارتێکرنێت دەمی لێ دیاربووین، کو راستی یا وی ژ هەمی لایاڤە پێ ئاشکرا نابیت، ژبەر کو بەحسێ خواندنا وی و ماموستاییێت وی و پلا وی یا زانستی ونڤیسینێت وی ل چو ژێدەرێت دیرۆکی، یان یێت سەردەڤکی- ژ بلی چەند هۆزانێت وی- نە گەهشتی یە مە، بەلێ ئەگەر چەوا بیت ئەم دشێن بێژین: کو بەکر بەگێ ئەرزی ژیانەکا پڕی بەرهەمێ ئەدەبی و هۆنەری و زانستی بۆراندبوو و ئەو بەرهەمێ کێم یێ کو گەهشتی یە مە تێرا وێ چەندێ هەیەکو مرۆڤ وی پلا زانین و تێگەهشتنێ ژێ سەحبکەت.

کەساتی یا وی

گومان تێ نینە کو مرۆڤەکێ ديندار و ژ خودێ ترس بوو، هەمی دەما بەرێ وی ل دویماهی یا وی بوو ژبۆ ژیانا خۆیا ئاخرەتێ کار دکر، هیچ جارەکێ پویتە نە ددا قرێژا دنیایێ، ڤێ چەندێ هێلابوو ببیتە کەسەکێ ب دلوڤانی و خۆپارێز و خودانێ سرۆشتەکێ نەرم و نێزیکی هەر دلەکی، ژ بەر ڤێ چەندێ هیچ جارەکێ هزر ددەستهەلاتداریەکێ یان میراتی یەکێ دا نەدکر، هەر چەندە ئەو نەخری یێ بابێ خۆ بۆ و مافێ وی ژێ برایێ وی

يێ بچویکتر (ئەحمەد بەگێ) ژ بۆ میراتی یێ پشتی بابێ وی (بەهدۆر بەگێ) پترتر بوو، بەلێ دگەل هندێ ژی ل سەر خۆ (قەبیل) کر کو ببیتە شیرەتکارێ میر ئەحمەد بەگێ شوینا ئەو بخۆ ببیتە میر، بەلکو ددیت ئەگەر ببیتە شیرەتکار دێ پتر باشی یێ کەتن ژ کو ئەگەر ببا میر و هەمی بەرپرساتی د ستویێ وی دا با، ژبەر کو میراتی یا وی سەر دەمی یا پێدڤی رەنگەکێ هشکی و دلرەقی یێ بوو.

ل دویڤ روناهی یا وێ چەندێ یا ژ ژیانا وی گەهەشتی یە مە، وەسا دیار دبیت، کو بەکر بەگێ نە دڤیا ب نانێ میراتی یێ بژیت، ژبەر هندێ ژی هەمی دەما کارێ کرمانجی یێ دکر و ب دەرامەتێ ژیانا کرمانجی خێزانا خۆ ب خودان دکر هەر چەندە ژ مالا میرا بوو و خودانێ خۆ و (حەفت) گوندا بوو، بۆ نمونە دەمێ ئیسماعیل پاشایێ (ئێکێ) (١١٨٢-١٢١٣ک/ ١٧٦٨-١٧٩٨ز) پرسیارا ژێدەرێ ژیانا وی ژێ کری، گۆتی: «هنارکا دبەینە دەشتێ، سەر ب سەر ددەینە ب دەخل» ئەڤە ژی نیشانا وێ چەندێ یە، کو حەز ژیانا کرمانجی و ئاسایی دکر، دیسا «بەیتا تەرگێ» ڤێ چەندێ (تەئیکد) دکەت، دەمێ وێ تراژیدی یێ سالوخەت ددەت ئەوا بۆ ژ پویچبوونا بیستانکێ توتنێ پەیدا دبیت.

نیڤشکێ ئاخفتنا مە ئەوە، کو بەکر بەگ مرۆڤەکێ دیندار و خودان (زهد) بوو حەز ژ دنیایێ نەدکر و دڤیا هەمی دەما یێ نێزیکی خودێ و دلێ خەلکی بیت و ژبەر هندێ ژی بەری بچیتە بەر دلۆڤانی یا خودێ وەسیەتکر بوو کو دەمێ دمریت ب رەخ فەرشێت (گۆرانکەهێ)(١) ڤە بهێتە ڤەشارتن، داکو هەر کەسێ نڤێژێ ل سەر وان فەرشا بکەت (فاتحە)کێ بۆ بخوینت.

ژیانا وی یا رەوشەنبیری

هەر ژ بچویکاتی یا خۆ حەز ژ رەوشەنبیری یێ دکر، ژبەر هندێ ژی، ژبلی بابەتێت ئەدەبی، مینا هۆزان وسەرهاتی و رویدانێت دیرۆکی و زانستی و دینی پویتە ب هیچ بابەتەکێ دی نە دکر، لەوما شیا مفایەکێ باش ژێ ببینت و دەستەکێ شیاندار بۆ خۆ

---

(١) دکەڤیتە تخوبێ ژێری یێ گورستانا ئەرزێ، ژ رۆژ ئاڤایێ گوندێ نوکە، بەرێ خۆ بدە پشکا وێنەیا

درستنا هۆزانێ دا ژی پەیدا کەت و هەر ل دەستپێکا سنێلەیا خۆ هۆزانێت ل ئاست چێبکەت، هەر وەسا ب ڤی لایێ رەوشەنبیری ب تنێ قائیل نە ببوو، ژبەر هندێ هزرەکا زۆر دکارێت هۆنەری دا بکەت، نەخاسمە کارێ دارتراشی یێ و پەیکەر سازی یێ، دگەل ڤێ چەندێ ژی گەلەک هزرا خۆ دبابەتێت زانستی دا دکر و سەربۆر ل سەر گەلەک جوینێت کەرستێ دەستپێکی دکرن، هەتا کو گەهشتی یە هندەک ئەنجاما، بۆ نمونە شیا کانێ (سفری) ژ رەنگەکێ ئاخێ دورست بکەت. دیسا د چارچووڤەیێ کارسازی یێ دا شیا بۆ هندەک ئامیرا چێبکەت، هەر وەکی تڤەنگ چێکری، زێدەباری گەلەک کارێت دی کو دویر نینە دەستەکێ باش تێدا هەبیت بەلێ چو پێزانین ل دۆر ئەنجامێت وان نەگەهشتینە مە، دگەل هندێ ئەم ژی دشێین بێژین کو گەلەک لێزێدەکرن (مبالغە)ژی یا دکار و کریار وشیانێت وی دا هاتی یە کرن، هەتا رادەکی کو بکەڤنە چارچووڤەیێ گومانێ یان ژ تخوبێ باوەرپێکرنێ دەرکەڤن، بەلێ دگەل ڤێ چەندێ ژی هەتا راددەکێ گەلەک باش نیشانێت شیانێت وێت رەوشەنبیری و زانستی و هۆنەری لێ ددیارن، ئانکو بەکر بەگێ ئەرزی هەر ئەو کەساتی یا چیڤانوکی یە، ئەوا هۆزان و سەرهاتی یێت وی جهێ خۆ دناڤ دیرۆکا مللەتێ کورد دا کری و هەر دێ مینت، ژبەر کو کەساتی یەکا (واقعی) بوو وهەر سەرهاتی یەکا وی دەنگڤەدان و رەنگڤدانێت کارتێکرنا ل سەر سیمایێ دیرۆکا مەیا رەوشەنبیری هەبوو، ژ بەر کو دەستەکێ شیاندار د لایێت زانستی و هۆنەری و ئەدەبی دا هەبوو، ژبەر هندێ ژی ئەم ژیانا وی یا رەوشەنبیری دێ کەینە (سێ) پشک و بەرفەرەهتر ل سەر ئاخڤین:

ئێک: ژیانا وی یا زانستی

أ- ڤەدیتنا کانا وچێکرنا ئامانا

گومان تێدا نینە کو بەکر بەگێ هزرەکا زۆر د ڤەدیتنا کانادا دکر و دڤیا ب سەر رێکێت پەیداکرنا کەرستێت دەستپێکێ هەل ببیت، لەورا هەردەم یێ مژویلی ئەزمۆنکرنا تشتا بوو، بەلێ هەر چەندە شیانێت بەردەست دکێمبوون ونە دشیا لدویڤ یا پێدڤی کاری دوێ چەندێ دا بکەت، شیا بگەهیتە هندەک ئەنجاما، بۆ نموونە رەنگەکێ ئاخێ ژ سەرێ چیایێ مەتینی

ئینابوو و پشتی کو چەند دەرمان لێکرین و کەلاندی، شیابوو سفری ژێ ڤاڤێرکەت و بکەتە ئامان، هەتا نوکەژی ترارەکێ وی چیکری یێ مای(*)، دیسا هندەک ئایەتێت قورئانێ ل سەر رەنگەکێ ترارا نڤیسی بوو، هەتا بەری چەند سالا ژی مابوون، کەسێ بچویکێ وی (تا) لێ با دا ئاڤێ پێ دەتێ، ل وێ باوەریێ بوون کو دێ (تا) وی ژێ چیت وساخ بیت.

ب- چەکسازی

کەلەک جارا پێدڤی یێت ژیانێ مرۆڤی نەچار دکەن کو هزرا خۆ دچێکرنا وان تشتادا بکەت، یێت کو مرۆڤی ل دەمێت نەپێدڤی و کاودانێت ئاسایی هیچ جارەکێ هزر تێدا نەدکر، هەر چەندە ئەم بەکر بەگێ ئەرزی نائێخینە چارچووڤەیێ ڤێ باوەری یێ، ژ بەرکو مە گۆتبوو کو هەمی دەما یێ مژولی هزرکرن و ئەزمۆنکرا تشتا بوو، بەلێ هەر یا پێدڤی یە بێژین کو پێدڤی یاتی ئەگەر چو نەبیت پالدەرەکێ زۆر یێ گرنگ و ڤالتەرەکێ ب هێزە ژ بۆ هزر کرنێ دچێکرنا تشتادا، یان دلێگەریانێ ژبۆ ڤەدیتنا وان دا، چیرۆکا بەکر بەگی یا سازکرنا تڤەنگێ ژی دکەڤیتە دناڤ بازنێ ڤی بابەتی دا، ژبەر کو دەمێ(نکوژێ زێوەیی)هانا خۆ بری یە نک و چیرۆکا خۆ بۆ گۆتی. هزر کربوو کو تڤەنگەکێ بۆ وی سازبکەت چێترە ژ وێ چەندێ کو تڤەنگەکا کارخانە بۆ پەیدا بکەت، پالدەرێ وێ هزرێ ژی دزڤریتە ڤە (دو) ئەگەرا، ئەگەرا ئێکێ ئەو بوو کو دڤیا بۆ پاشایێ ئامێدی یێ ب سەلمینت کو شیانێت چەکسازی یێ یێت ل نک هەی،یا (دووێ) ئەو بوو، سزایێ ب کارئینانا وێ نە وەکی ب کارئینانا تڤەنگەکا کارخانە بوو. ئەڤە ژی هزرەکا گەلەک باش بوو و ژبەر هندێ ژی چ ئەنجامێت خراب ددویف را نەهاتن.

ئەگەرێ سازکرنا تڤەنگێ

ل دەمەکی ئیسماعیل پاشایێ (ئێکێ) (١١٨٢-١٢٢٣ک/ ١٧٦٨-١٧٩٨ز) نێچیرا کویڤی یا قەدەغەکر و هەر کەسێ کویڤی یەک کوشتبا و گەهەشتبا گوهێ وی دا

* نوکە یێ ل نک برەهیم بەگێ ئەرزی، ل باژێرێ (میسل) بەرێ خۆ بدە پشکا وێنەیا.

جابا وی فرێکەت و تڤەنکا وی ژێ ستینت و سزا دکر، کەسەک ل گوندێ (زێوا شێخ پیرامۆس) هەبوو، دگوتنێ (نکوژێ زێوەی)، ژیارا وی ل سەر نێچیرێ بوو، بەلێ ژبەر نەپێگیری یا وی ب بریارا پاشای تڤەنگا وی ژێ هاتبوو ستاندن، لەورا قەستا بەکر بەگێ کر دا بۆ چارەکێ ببینت و تڤەنگا وی ب زڤرینت، بەلێ بەکر بەگ قائیل نەبوو هەولدانا زڤراندنا تڤەنگێ بکەت، بەلکو سۆز دایێ تڤەنگەکێ بۆ ساز بکەت. بەکر بەگێ شیانێت خۆ یێت کارسازی ب کارئینان و تڤەنگەک بۆ سازکر، دبێژن: دەمێ کو کویڤی دهاتنە سەرکانی یا گوندێ ئەرزێ بەکر بەگێ ب وێ تڤەنگێ ژێ دکوشتن، پاشی جابا (نکوژێ زێوەی) ڤرێکر و تڤەنگ دایێ. نکو ژی چوو چیایێ (مەتینی) بەر کویڤی یا و وەکی هەر جار دەست ب نێچیرێ کر، ئیسماعیل پاشای زانی، ئینا جابا وی فرێکر، کو تڤەنگا خۆ ببەت و بچیتە نک پاشای، دەمێ ل نک ئامادە بووی و ئەو تڤەنگا خومالی ڤێ دیتی حێبەتگرتی ما و گۆتی: تە ئەڤ تڤەنگە ژ کیرێ ئینایە؟ ویژی لێ نەڤەشارت و گۆتێ کو بەکر بەگێ ئەرزی یا دایێ، پاشا ژی لێبووری و جابا بەکر بەگێ فرێکر و ئەو ژی خەلاتکر ژبەر وی کارێ زانستی یێ بەرکەتی و گرنگ.

دبێژن: هەتا دویماهی یا ژی نکو ژی ئەو تڤەنگ ل نک بوو، بەلێ مخابن کەس نزانیت کا دویماهی یا وێ چ لێ هات بوو!!

دوو: ژیانا وی یا هۆنەری

بەلکو بەکر بەگێ ئەرزی دگەلەک رەنگێت هۆنەری دا یێ خودان شیان و سەرکەفتی بوویە، بەلێ بەحسێ ژ وی هۆنەری گەهشتی یە مە تنێ ئەوە کو دکارێ پەیکەر سازی یێ دا گەلەک یێ شارەزا و زیرەک بوو، زێدەباری کارێ دارتراشی یێ و ژ ئەڤی هۆنەرێ دویماهی یێ، ئەم دشێین بێژین ب کارئینانا (تەفشوی).

هەر چەندە دڤی بەربهاڤی دا دەستەکێ شیاندار هەبوو، بەلێ مخابن تنێ بەحسێ ڤی بەرهەمی یێ گەهەشتی یە مە:

أ- کەرێ داری

جاب گەهشتە بەکر بەگێ کو ئیسماعیل پاشایێ ئێکێ (١١٨٢-١٢٢٣ک/ ١٧٦٨-١٧٩٨ز) ژبۆ سەیرانێ ونێچیرێ، یێ چوویە سەرێ ئامێدیێ، ئینا ئامیرێت خۆ برن و کورێ خۆ (برەهیم بەگ) دا دویڤ خۆ چوو چیای، هەردوکا پێکڤە دارەک ئێخستن و دەست ب پەژاندنا وێ کرن ژبۆ چێکرنا کەرەکێ داری، ژلایەکی ڤە برەهیم بەگێ بڤرەک لێدا و پرتەک ژبەر ڤەکر، ژێڤەکرنا وێ پرتێ زیان گەهاندە قەرقودێ بەکر بەگێ دهزرا خۆدا وێنەکری، لەورا ئێکسەر گۆتێ: تە گوهێ وی کەمکر[*]، پشتی درست کری و خرخالێت داری بۆ چێکرین، هندەک دیاری لێکرن و بۆ پاشای برن، گەلەک کەسا ژ ئەرزێ یێت کەڤن دگوتن، بەکر بەگێ هۆنەرەکێ عنتیکە دسازکرنا وی کەرێ داری دا ب کارئینا بوو، دگوتن، وەسا چێکربوو دەمێ پالدابا نشیڤیەکی پێت وی کورت دبوون، دیسا دەمێ پالدابا ئەڤرازی یا دەستێت وی کورت دبوون، ئانکو بالانسەکا وەسا ئێخست بوو رێڤەچوونا وی کو نە وەرگەریابا و تشتێ لێکری نەکەفتبا.

لدویڤ دیتنا مە راستە بەکر بەگێ کەرەکێ داری یێ ژوی رەنگی چێکر بوو، بەلێ یا بگومانە ژ گوندێ ئەرزێ و ب رێکا چیایێ مەتینی تشت (دیاری) بوو پاشای برنە سەرێ ئامێدیێ ژبەر کو نە بتنێ رێکا چیایێ مەتینی بەلکو چو رێکێت دیێت دناڤبەرا ئەرزێ و سەرێ ئامێدیێ هند دخۆش نینن کو ئامیرەک ب خرخالا لێ بچیت، ئەز دبینم کو بەکر بەگێ ئەو کەرێ داری یێ ب دەوارکی ڤە گەهاندی یە ئامێدیێ و لنێزیکی چەپەرێ پاشای هندەک تشت وەک دیاری پێت لێکرین وییێ کێشایە دیوانا پاشای هەر ژبۆ هندێ داکو شیانێت خۆ پێت هۆنەری پۆ پاشای دیاربکەت، ل دویڤ دیتنا مە ئەڤە ژ یادی دورستترە.

ب- کویڤی یێ هژیرا

دبێژن جارەکا دی دەمێ دڤیا بچیتە سەرەدانا ئسماعیل پاشای، کویڤی یەک ژ سەوکێت هژیرا وکتکا چێکر و بۆ دگەل خۆ بر، دگوتن وەسا چێکر بوو کو یێ ژ دویرڤە

---

*- گەلەکا ژ خەلکێ ئەرزێ هزر دکرن ژ کەرامەتێت وی بوو کو ل دەستپێکێ زانی گوهێ کەرێ داری هاتە کەمکرن، بەلێ یێ پێزانین دەربارەی کارێ پەیکەر سازی یێ هەین دزانن کو تشتەکێ ئاسای یە. ژ بەرکو وی دهزرا خۆدا نەخشەکێ درست بۆ دانابوو.

دیتبا داباوەرکەت کو پەزەکا کویڤی یە، ژبەر وی هۆنەرێ تێدا ب کارئینای، دەمێ گەهاندی و چاڤێ پاشای ڤێ کەفتی گەلەک کەیفا وی پێهات و خەلاتکر.

ج- وەشاندنا تەفشوی

بەکر بەگ دەربارەی ب کارئینانا تەفشوی گەلەک یێ شارەزا بوو، دبێژن: جارەکێ هوستایەکی(*) هندەک جەهێ ژ هویرکێ داری چیکری دگەل قاسدەکی ژبۆ چویزکرنا وی بۆ هنارت، دەمێ کو قاسدێ وی گەهشتی نک بەکر بەگێ، دیت تەفشوی یێ دەستی دا یێ کارەکی دکەتن، وی ژی سلاڤ کرێ و گۆتێ: هۆستای ئەڤ دیاریە بۆ تە یا هنارتی و ئەو جەهـ داڤێ، ئێکسەر بەکر بەگێ زانی مەبەست ژێ چی یە، ئینا کولاڤ و دەرسۆکێت وی ژ سەری هاڤێتن و دەستێ خۆ ل ناڤچاڤکێت وی دا و تەفشوی یەک دانایێ وئەو ناڤچاڤک کرە ددەستی دا، دابێژی ب گویزانێ یێ ژێ تراشی و گوتێ: (بدە هۆستای)، دەمێ ب وی سەر و بەری گەهشتی یە نک هۆستای، هۆستا حێبەتی ما و دان پێدان (اعتراف) کر کو ژوی هۆنەرمەندترە.

٣- ژیانا ئەدەبی

ئەڤ بابەتە ب بەرفرەهی د (برا ئێکێ) و (برا دووێ) دا دێ هێتە بەحس کرن.

سەرهاتی ییێت وی

هەر کەسێ دناڤ مللەتێ خۆدا بەرنیاس بیت وناڤو دەنگێت وی بەلاڤ ببن، هندەک هەلویست و رویدانێت ژینا وی دێ ببنە سەرهاتی و دناڤ هزرا مللەتێ وی دا مینن، ژبەر هندێ ژی بەکر بەگێ ئەرزی ژی وەکی هەر ناڤدارەکێ دی یێ کورد یێ بێ بەهر نەبوویە ژ وێ چەندێ، لەورا چەندین سەرهاتی ییێت وی هەتا نوکە ژی ییێت ماین و بووینە پرتەک ژ فولکلورێ کوردی، ئەڤە ژی ئەو سەرهاتی نە ییێت هەتا نوکە ماین:

* رەنگەکێ قەرەچانن، بەلێ ناڤێ (هوستا) ل سەر خۆ دانن، ژ بەرکو دهۆنەرێ دارتراشی یێ دا د شەهرەزانە و پێ دژین.

١- کارێ کرمانجی:

جارەکێ ئیسماعیل پاشای (ئێکێ) (١١٨٢-١٢١٣ک/ ١٧٦٨-١٧٩٨ز)، رێکا چیایێ مەتینی گرت و چوو سەرەدانا میرێ ئەرزێ، دەمێ گەهەشتی یە (سەرێ بانکا)[١] ل هنداڤی ئاڤارێ ئەرزێ راوەستاو بەرێ خۆ دا ئاڤاری، دیت کو بەکر بەگێ ل ناڤ بیستانێ خۆ یێ هنارا هل ددەتە سەرێک، ئینا رێکا خۆ گرت و بەرب شانەشینێ[٢] چۆ، میرێ ئەرزێ ژپێشڤە چوو و پێکڤە ل شانەشینێ روینشتن، بەکری دەست ژ کاری بەردان و چوو نک پاشای. پاشا ژبەر کو جارا ئێکێ بوو ب سەرەدانا ئەرزێ رابووی، پرسیار ژ بەکر بەگێ کر کا چەوا ژیارا خۆ دبورینن و ب چ دژین، ئینا بەکر بەگی ڤیا شێوازێ ژیانا خۆ بۆ دیار بکەت، کو نە وەکی ژیارا بنەمالا وی یا میرانە، بەلکو ژیارەکا کرمانجی یە و ب کەدا دەستێت خۆ دژیت، لەورا بەرسڤ دا و گۆت:

عاشقێ قەهوا شرین سەرخۆشێ قەهوا تەحل
هنارکا دبەینە دەشتێ سەر ب سەر ددەینە بدەخل

ئینا ئیسماعیل پاشای گۆتێ: هەرن (حەفت) بارێت گەنمی ژ عومبارێت (داوودی یێ) بۆ بەکر بەگێ بینن.

٢- بەکر بەگ و مەلا مەنسوورێ گێرگاشی

ناڤ و دەنگێت بەکر بەگێ ل دەڤەرێ بەلاڤ بوو بوون، نەخاسمە پشتی بوویە ئیک ژ ئاقلدار و نێزیکێت پاشایێ ئامێدی یێ، هەر دوی دەمی دا دا ناڤ و دەنگی یا هۆزانڤانێ بەرکەفتی مەلا مەنسورێ گێرگاشی بەلاڤ بوو بوو، هەر ئێکی گول ناڤێ یێ دی بوو بوو و حەز دکر ببینت و تێکەلی یا وی بکەت، بەلێ ئەو دەرفەت پەیدا نە بوو بوون کو ئیکودو ببینن و بنیاسن، ئەوا سلاڤ بۆ ئێکدو دهنارتن و پرسیارا ئێکدو دکرن.

١- ملەکە دکەڤیتە دناڤبەرا ئەرزێ و گوندێ بانکا.
٢- کەپرەک بوو، هەر سال ل پشتا (بەرێ جووێ) بۆ پاشاییێت ئامێدی یێ دهاتە چێکرن، نوکە جهێ وێ خانی ییێت لێ هاتینە ئاڤاکرن.

ل بهـارەکێ هەردوکـا ل سـەر ڕێکەکێ ئێکدو دیتن، پشـتـی سلاڤێ بوونە هەڤـڕی ییت ئێک و پێکڤـە چوون، هەر ئێکی گـومـان ژ هەڤـالێ خـۆ هەبوون، بەلێ هەر ئێکی دڤـیـا هەڤالێ وی خو پێ بینیتە دەر و خۆ بدەتە نـیاسین، ب ڕێڤە دچوون پرسیار ژ ئێکدو دکرن، هەتا کو باش ئیکدو نیـاسین، ب ڤی ڕەنگی گەهەشتنە بەر سپنەی، دیتن کو یێ شێلی و دژۆارە، دەمێ دڤـیــان دەرباس بن بەکـر بەکێ گـۆتێ: ئەرێ مـا بۆچی ئەم هەر دو دێ شل بین؟ بلا ئێک ژ مە یێ دێ بهەلگریت، مەلا مەنسۆری گۆت: خۆش هزرە بەلێ کی ژ مە دێ یێدی هەلگریت، بەکر بەگێ گۆتێ: تۆ ژ من مەستری یا درست ئەوە تۆ بهێیـە پشـتـا من و ل ئاڤێ دەرباس ببین، مەلا مـەنسۆری ژی گۆت: نە ء ئەز دێ تە کەمە پشتا خۆ بەلێ بەکـر بەکێ ئەو کـرە پشـتـا خـۆ و کـاردا ئاڤێ، دەمێ گـەهشـتـی یە نـیـڤـەکـا سـپـنەی، خـۆ تەحساند و پێکڤە کەفتنە تێدا، ئینا مەلا مەنسۆری سەرپێ گۆت:

مادەم هەی پیسێ گوری

نەبیت تاقــەت و بــری

دا بۆچی من هەلگری؟!

بەکر بەگێ ژی هەر ب هۆزانێ لێ ڤەگیرا و گۆت:

تــۆ لوێــرێ وەکــی کــەرەکی

پێ مــن تەحســـی ل بەرەکــی

هەر ئێک بۆ خۆ چوو عەردەکی

پشتی ڤێ چەندێ پێکهـاتنە دەر و ئـیکدو هەمبێزکرن و پرسـیـارا ساخی و ژیارا هەڤ کرن.

لڤێرێ ئەگەر مرۆڤ ب دورستی و باش هزرا خۆ دڤێ هاڤێتنە بەرکێ بکەت دێ بینت کو نە لدویڤ شێواز و سستەمێ هاڤێتنەبەرێکا هۆزانکی یا دورستە، ژ بەر کو کێش و سەروایێت بەرسڤا بەکر بەگێ نە وەکی یێت پرسیارا مەلا مەمنسۆرێ گێرگاشی نە ژ بەر کـو کـێـشـا بەرسـڤـا وی یا ژ (هەشت) دەنگا یا پێکهـاتی و سـەروایا وی (ک)ە و یا

* گوندەکە دکەڤیتە بەر سپنەی، وی چاخی عومبارێت پاشای لێ بوون.

گێرگاشی ژ (حەفت) برگا پێکهاتی یە و سەروایا وی (ر)ە، لدویڤ دیتنا مە هەلویستێ دەروونێ یێ هەردوکا زالبوونەکا ب دورستی ل سەر وان کر بوو و نەهێلا بوو شێوازێ هاڤێتنەبەرێکێ بێتە هزرا وان، ژ بەر کو دەمێ گێرگاشی کەفتی یە دئاڤێدا هزر کر کو هاتە خاپاندن ویێ بەرامبەر شیا وی بدۆرینیت، و ئەڤ هەستە ل نک بەکر بەگی ب رەنگەکێ دی دیار بوو، ژبەر کو یێ پشتراست بوو کو یێ شیایە هەڤالێ خۆ، لەورا ب کێشەکا خوجهتر و ئارامتر بەرسڤ دا، ئەوژی کێشا (هەشت) برگەیی و سەروایا (ک) دیسا مرۆڤ دشێت هەستێ ب ڤێ چەندێ بکەت ب وان برگە و پیتێت هەر لایکی بکار ئینایی هندیکە گێرگاشی یە برگەییێت کورت و پیتێت (دژوار) ییێت بکار ئیناین و بەکر بەکێ برگەییێت درێژ و پیتێت (سار) ییێت بکار ئینان.

٣- بەکر بەگ و شەریعەت

جارەکێ ل کۆچکا ئیسماعیل پاشای، ب ئامادەبوونا بەکر بەگێ ئەرزی مەلایەکێ کو ناڤێ وی (مەلا هادی) بوو، بابەتەکێ شەریعەتی بەحس کر و دویر ژ (قورئان) و (سونەتێ) بیر و بۆچوونێت خۆ ل سەر دان وهەمی تشت سەروبن کرن، بەکر بەگێ هەست کر کو ب ڤان رەنگە بۆچوونا زیان دێ گەهیتە باوەری و (عقیدە)تا خەلکێ سادە و نەزان، ژبەر هندێ بێ ی کو پویتەی ب مەلاهادی بکەت، یان بەرسڤا وی بدەت بەرێ خۆ دا ئیسماعیل پاشای و گۆت:

شۆلا مەلا ژ بال عالما
سست کر عەقیدا جاهلا
ئیمان زەعیف کەتنە جها

ئینا مەلا بێ دەنگ بوو وئیدی بەحسێ شەریعەتی نەکر.

٤- بەکر بەگ و پیری

پشتی کەلا ئەرزێ هاتی هەرفاندن ومیراتی یا بەگێت ئەرزێ ب دویماهی هاتی وخانی بۆ خۆ ل بەرۆژا و نزارا ئاڤا کرین، خەم و کوڤانا پەنجێت خۆ ددلێ بەکر بەگی دا برن و هزر

و بیـر و بیـرهاتنا برینێت وی کـویر تر لێ کـرن و پێکڤـه بۆ وی بوونه دلشکەستن و بێ هویڤیبوونەکا مەزن، ڤێ چەندێ هێلا پیری تاوازی پتر تر ب سەر وی دا زال بن و ریا لێ بگرین، ژبەر هندێ باهرا پتر ژ دەمێ خۆ دخانی ڤە دبووراند.

جارەکێ بویکا وی کابانی یا کـورێ وی برەهیم بەگێ گـۆتێ: مـام ئەز دێ دەرکـەڤم و زوی زڤرم، ئەگەر نەڤیکێ تە کرە گری، ب خێرا خۆ دەستێ خۆ بدە لاندکا وی و نەهێلە مریشک بێنە ژۆر هەتا بزڤرم.

بەکـر بەگێ پـتـر هەست ب شکەستن و داکـەفـتنا خـۆ کـر، نەخـاسـمـە پشـتـی رۆژێت دەستهەلاتداری ومیراتی یا بنەمالا وی و رێزا وی ل نک مێرێت ئامێدی یێ هاتینە بیرا وی، ئەو رۆژێت زێربت ژ ژی یێ وی یێ درێژ، ژبەر هندێ ئاخینکەک راهێلا و گۆت:

پیری، سەد جارا ل من پیری

من حەفت سالا

ئەرزێ خار ب میری

بویکێ ئەز کرمە

شاگردێ مریشکا

ناتۆرڤانێ ڤی هەڤیری.

مرنا وی

گومان تێ نینه، کو بەکر بەگێ بەیتا تەرگی یا لسالا (١٢٥٠ک/١٨٣٣ز) چێکری، ژبەر کو ل دویماهی یا وی دبێژیت:

ژبەر حسێبا ئەبجەدێ

عەین و غەین وفێ وقاف

لدویڤ هژمـارا ئەبجـەدێ (حـسـاب الجـمل)، (ع، غ، ف، ق) دبنه دیرۆکـا ل سـەری، دیسا چ هۆزانێت دی ژبێت کو دیرۆکا چێکرنا وان بەحس کری، ددەست مەدا نینن دا پێ بشێین بێژین: بەکر بەگ هەتا دیرۆکا دیار کری ما بوو، دیسا شینوارێت خانی یێ وی یێ پشتی خرابوونا کەلێ ئاڤاکری هێشتا یێ لناڤ زەڤیا وی یا (بەرێ جوونی) مای، ئەڤە

ژی بەلگەیەکێ دی یە، ژبۆ سەلماندنا بۆ چوونا مە، زێدەباری وێ سەرهاتی یا بەری نوکە (بەکر بەگی وپیری)، کو ئەو ژی بۆ چوونا مە موکم دکەت. ب ڤێ هەمی یێ ئەم دشێین بێژین: یێ لدویماهی یا نیڤا ئێکێ ژ چەرخێ (دوازدەی کوچی/ نوازدەی زایینی) یێ چوویە بەر دلوڤانی یاخودێ.

وەسیەتا وی ژی ئەو بۆ کو ب رەخ بابێ وی میر بەهدۆر بەگێ (دووێ) ڤە ل پشتا (گورانگەهێ) ڤە بهێتە ڤەشارتن، داکو هەر کەسێ نڤێژێ ل سەر فەرشێت (گورانگەهێ) بکەت (فاتحە)کێ ب خێرا وی ب خوینیت[١]

نوکە ژی گۆڕێ وی یێ مای، هەر (دو) کێلی یێت وی وەکی خۆنە، بەلێ مخابن هیچ پویتەک وەک گۆڕێ ناڤدارەکێ کورد پێ نە هاتی یە کرن.بەکر بەگی تنێ ئێک کور لدویڤ خۆ هێلا ئەو ژی برەهیم بەگ بوو[٢]

---

(١) بەرێ خۆ بدە پشکا وینەییا،

(٢) ژێ بەحس دکەن کو جارەکێ دگەل بابێ خۆ دا چیتە ئامێدی یێ، بابێ وی هەر ژ (دارا شرین) ل گورستانا ئەرزێ، دەست ب خاندنا قورئانێ کر، هەتا کەهەشتی یە کانی یا (لەولەبا) ل بن ئامێدی یێ ب دوماهی ئینا (ختم) کر، دەمێ ژ ئآمێدی یێ زڤرین، بابێ وی گۆتێ: سوحبەتەکێ بۆ مە بکە، ئینا گۆتێ: ئەز دێ وێ سوحبەتێ کەم، یا کو تە بۆ مە ل دەمێ هاتنا مەکری و دەست ب خاندنا قورئانێ کر، وی ژی هەتا گەهەشتینە (دارا شرین) ب دویماهی ئینا (ختم) کر.ئەڤ چەندە نە ل ئاستێ باوەریا مرۆڤی یە، لەورا مە ل پەراوێزێ ئینا خارێ، تنێ ژ بۆ تومارکرنێ و بەس.